

IZLOŽBA UDRUŽENJA UMJETNIKA ZEMLJA

Najprije alfabetskim redom, po katalogu.

Augustinčić Antun svakako je jedan od najsolidarnijih a ujedno i najmarljivijih talenata među našim mlađim skulptorima. Živjeti danas u atmosferi natopljenosti imenom Meštrović, a ne biti pod njegovim većim ili manjim epskim zamahom, reminiscencijama na klasiku ("Otmica"), dok su mu sadrene figure ("Na odmoru") prožete lirskom harmonijom. Unatoč nekih karakterističnih pojava, koje bi mogle postati manira - hipertrofično, kao naduveno, zaobljivanje pojedinih forma - on radi čisto skulptorski, figure su mu logički zatvoreni komadi prostora, ma da više rađeni izvana prema unutra, negoli obrnuto. U njima se dovoljno ne osjećaju čvrste okosnice, i to bi zapravo bila najvažnija zamjerka Augustinčićevim skulpturama. Grdan Vinko izložio je tri pejzaža. Užica, potpuno stilizirano - konstruktivna, s reminiscencijama na Utrilla pa čak i na Douaniera Rousseaua, to jest: konstruktivizam koji fiksira viđeno na maksimum jednostavnosti i primitivnosti i u formi i u boji. On postavlja svoje kućice, s mnogo slikarske logike, kao drvene kocke pravilnih i jednostavnih kontura, nalazi žive kolorističke efekte, ali tima pejzažima nedostaje nešto osnovno: atmosfera, živi treperavi prozirni zrak. Radi toga ima čovjek dojam da gleda nešto umjetno, a ne umjetnički oduhovljeno. Šteta, jer Grdan je odličan i perfektan crtač, ima pozitivnom znanja, ali čini se da forsira nešto što iz njega nije spontano izraslo.

Hegedušić Krsto, jedna od najizrazitijih pojava u ovoj izložbi, polazi s ispravne baze: on nastoji da umjetnički faksira naše selo gledano očima sadašnjice, da na platno donese našeg seljaka analitički i dokumentirano, onakvoga kakav zapravo i realno gaca po ljepljivom podravskom blatu, opija se na proštenjima i u klijetima i dolazi u konflikte sa žandarima. Hegedušić hoće da opravda, što je član grupe, koja je na svoju firmu napisala riječ "Zemlja". Tragajući za formulom, u kojoj bi našao jednu staru i vječnu mogućnost za nove varijante, on je našao svoj uzor u Breughelu, slavnom i divnom "Baubreughelu". Hegedušićevo veliko ulje "Rekvizicija" transpozicija je Bauernbreughelu". Hegedušićevo veliko ulje "Rekvizicija" transpozicija je Breughela u sadašnjicu i u naš milieu. To je doslovno isti slikarski princip bečkog "Pokolja betlehemske djece", u kojemu je narativno zbivanje dekoncentrirano u mnogo detaljnih grupa, gdje se groza miješa s komikom u neku čudnu grotesknu mješavinu vjerojatnoga i nevjerojatnoga,

* Tekst je objavljen u Hrvatskoj reviji, II, br. 12, str. 720-725, 1929.

gdje soldati otimaju marvu i batinjaju seljake; golo crno drveće, blistavi snijeg na krovovima, a nad visokim horizontom zeleni se mutno maslinasto nebo u čisto breughelovskom tonu. - "Proštenje u Hlebinama" komponirano je više dekorativno, plošno, stilizirano. Ono ima ritma i u kolorističkoj skali i u kompoziciji, ali treća dimenzija - iluzija plastike - zanemarena je, tako da stvar ima karakter skice za kakav dekorativni panneau. Crtežima Hegedušićevim, što kadšto podsjećaju na grubu tehniku starih drvoreza, treba priznati dokumentarnu vrijednost. Njegov je crayon oštar, analitičan, prosektorski. Hegedušićevi bokci, cigani, mlinari, kačaci, Grga i Martini imaju doduše karakter slikarske reportaže, ali dobre i smione, ne lažno sentimentalne reportaže. Tražeći svoj stil i izraz Hegedušić zapada tu i tamo u maniru, ali ima sve preduvjete, da može da kaže nešto ozbiljno i značajno.

Ibler Drago živi u svojim arhitektonskim projektima potpuno sa zahtjevima sadašnjice. On je jedan od rijetkih naših arhitekata, koji konsekventno i po dubokom uvjerenju hoće da probije put onome, što kod nas još znači nova forma, a u zemljama Le Corbusiera, Poelziga, Gropiusa i Behrensa fakat i princip. Njegove arhitekture djeluju impozantno u svojoj kubičkoj masivnoj jednostavnosti, sa koje je apstrahiran svaki ornament, a sam materijal ima da djeluje u prostoru. Jake akcentirane vertikale raščlanjuju plohe fasada dajući mjesta velikim prouorima, to jest svijetlu i zraku. Uz to su i rasporedi prostorija vanredno logični, tako da Iblerovi projekti spajaju u sebi estetiku s higijenom, to jest s praktičkim zahtjevima. Ibler nije revolucionaran, ali je moderan, i to ne pomodno već socijalno moderan. Danas, gdje se ne samo po Zagrebu već kadšto i drugdje - još uvijek grade kuće oblijepljene lažnim štukom i besmislenim suvišnim gipsanim ornamentima, nastojanja arhitekta Iblera znače u našoj sredini važnu i ozbiljnu pojavu.

Junek Leo, nastrojen osnovnim analitičko - pesimističnim tonom, ima dva platna, koja i suviše naglašavaju neke cerebralne elemente. U jednoj i drugoj slici dominira kao pozadina kulisa od crvene opeke. Boje su mu umorne, nekud zamuljene, konture rasplinite. Autoportre se pričinja kao maska od ilovače, a "Žena pod zidom" masa naduvenog tijesta. Tako danas još slikaju samo predratni njemački ekspresionisti, koji izobličuju forme bez unutrašnje umjetničke potrebe. Junek bi svoje sklonosti za psihopatološke i tugaljive štimunge mogao da potraži i da nađe drugim sredstvima.

Kršinić Frane izložio je samo jednu skulpturu. To njegovo "Djevojčce" ima divnu i plemenitu liniju, taj njegov kamen modeliran je vanrednom suptilnošću i finoćom. Otmjena silhueta donjeg dijela akta ima mnogo gracije, i šteta je da gornji dio - glava s bujnom kosom - nije sasvim dovršen.

Mujadžić Omer nije ovog puta dao ono, što smo vidjeli na posljednjoj izložbi Proljetnog Salona, gdje su veliki portreti njegovih sestara i neke ženske figure

dočaravale rafiniranu otmjenost kakve španjolske kraljevske galerije. Pa ipak je on najjača i najizraženija ličnost čitave ove izložbe, i u svojih pet ulja dao je pogled u najnoviju fazu svog stvaranja. Njegova paleta izgubila je onu zagasitu i polutamnu mekoću baršuna, i stala se odjednom cakliti sivim sedefom, koji se prelijeva u rumenilo i modrinu. "Rvači" i "Boksači" komponirani su efektno, ali i na efekt. Ono kovitlanje golog mesa ima groteskne snage, ali nije izrazita karikatura današnjeg "sportskog" vremena, što bi možda htjelo da bude. Mnoštvo detalja oduzima tim slikama ekvilibar: s jedne strane hladna brutalna anatomija golih glomaznih forama, a s druge strane sasvim drugačije komponirana masa gledalaca, iz koje zure lica s kojima su nas već upoznali i Daumier i Toulouse - Lautrec. Najbolje je Omerovo platno "Pralje" dvije harmonične, ritmičke ženske figure, svježije i klasične u svojoj jednostavnoj ljepoti. "Dalmatinci" se lome u preoštrim i nemirnim kontrastima svijetla i sjene, koje još pojačava ono stilizirano more. Uza sve to vjerujem, da će Omer idućom zgodom izložiti djela kvaliteta njegove tiepolski bogate žene s košaricom voća.

Postružnik Oton znači jedno u svojim uljima, a nešto drugo u crtežima. "Klek" je cio intoniran u maslinasto - zelenom, a "Na sajmu" u sepija - smeđom koloritu. Prva mu je stvar i suviše hladna, dok druga svojom jednostavnošću ostavlja jak dojam. I on traži, kao i Hegedušić, formulu, kako da likovno izrazi zemlju, naše ljude. Na slici "Sajma" ih je našao, ali ne kao slivenu kompoziciju s unutrašnjom povezanošću, već kao seriju studija tipova, koji su se našli unutar jednog okvira. To traženje tipova sadržaj je svih njegovih crteža. Njegovi trgovci, kavanske figure i stoloravnatelji idu, kao i kod Hegedušića, u genre reportaže. Postružnikova je linija neobično sigurna i pregnantna tamo, gdje hoće da fiksira materijal i objekt. Ali tamo, gdje hoće da bude tendenciozan i pod silu satiričan, tamo prestaje da bude čist umjetnik i postaje žurnalista humorističkih listova. To je uostalom bio i Daumier, ali kako! - Ako Postružnik hoće da postane samo likovni dokumentator naše sredine i naših dana, onda neka mirne duše i bez sustezanja pođe u školu Georga Grosza.

Ružička Kamilo dao je svojim malim uljenim slikama "žetva" i "Pri kleti" mnogo svežih tonova. Te dvije slike, - pandani po načinu kompozicije i po koloritu, - djeluju kao dobre skice za dvije velike kompozicije. - Crteži Ružičke i suviše podsjećaju na novu francusku ilustrativnu grafiku, počevši od Picassove neoklasicističke stilizacije, pa sve do ironičnog fantaziranja Touchaguesovog.

Tabaković Ivan najnemirnija je pojava cijele izložbe. U njemu još nisu našli uravnoteženi odnos pojmovi čisto likovnog i literarnog, i zato se u njegovim temperama i crtežima često nameću neke tendenciozne i suviše ilustrativne natruhe. Njegov temperament naginje na grotesku. "Križevački statuti", velika tempera vrlo živog kolorita, hoće da bude karikatura, satira, ali joj nedostaje one ljepote, koja može da bude u svakoj rugobi, ikoja može da produhovi najbrutalnije i naj-

verističkije doživljaje (Vidi: Goja!). U traženju, da bude što groteskniji a ujedno i što ekscentričniji. Tabaković polazi čak i tragovima Chagala ("Genius"). Uza sve to zna da nađe raspoloženja, kao što na primjer na svom crtežu "Nedjelja", gdje njegova olovka otkriva profinjene poetične grafičke nijanse i pruža vanredno suptilni doživljaj. Ovo, što je Tabaković dao dosada, a naročito na ovoj izložbi, ima i suviše karakter nekog pomalo površnog prkosa i zaklanjanja za formulu "epater les bourgeois". Ali jedan umjetnik s talentom ne treba tek da ostari pa da onda uvidi šta i kako se stvara iz dubinal!

Još nekoliko sasvim općenitih napomena.

Nema zbilja radosnije činjenice, negoli kad se u ovoj našoj sredini organizira nekoliko mladih umjetnika, koji između sebe osjećaju neki izvjesni afinitet, da propagiraju i brane svoje materijalne interese, to jest egzistencije. U našim prilikama trebalo bi umjetnost se samo platonski organizirati, već upravo poslovno kartelirati. Ali čini se da karteke znaju osnivati samo maloprodavači, sitničari i veleindustrijalci šećera i ugljena. Intelektualci, a naročito stvaraoci - literati, muzičari i likovni umjetnici - već su legendarne žrtve svoje često samo lične netolerancije, i zato su osuđeni da kukaju o tome kako su izrabljivani.

Ja dakle apsolutno pozdravljam organizaciju "Zemlje" kao - recimo - posve strukovnu organizaciju za obranu zajedničkih interesa.

Ali ima još jedna stvar. Ta organizacija dala je svom prvom nastupu u javnosti dosta veliki publicitet, vulgarno rečeno: reklamu. I to je logično i potrebno. Jer kad nas i onako neke važne pojave prolaze gotovo nezapaženo.

Desilo se međutim, da je ovaj publicitet grupe "Zemlja" prije otvorenja izložbe zadobio konture neke ideologije. Čitali smo opsežne članke na primjer u "Novostima" od 13. i 27. listopada, u "Jutarnjem listu" od 5. i 6. listopada i u "Večeri" od 5. listopada 1929. gdje se - zacijelo s najboljim namjerama - pisalo o tome, kako se obnavlja zagrebačka umjetnost, kako treba stvoriti vlastitu likovnu umjetnost, kako bi Bergson bio zadovoljan kad bi mogao prisustvovati otvorenju izložbe "Zemlje" kod Ede Ullricha, - ukratko tako, kao da dosada u Zagrebu još nikad nije bilo umjetničkih izložaba, i kao da u Zagrebu ne žive i ne rade recimo Becić, Babić, Miše i Kljaković. Organizacija je dakle htjela, da stvori i ideologiju, a publicirala ju je u interviewima, predobjavama, pa i na prvoj strani svog kataloga. Maksima te ideologije sadržana je, između ostaloga, i u rečenici: principijelno odvajanje od Zapada. - Ovom principu, ako bude proveden konsekventno i do krajnosti, odajem poštovanje. Ali zasada sam nažalost u cijeloj izložbi "Zemlje" naišao i na suviše tragova, koji vode na taj zapad, kojega su se zemljaši odrekli perom, ali još nisu kistom. Da još jednom citiram - ne možda Breughela - nego niz imena modernih francuskih i njemačkih slikara, bilo bi ponavljanje one analize iz alfabetskog reda imena po katalogu.

Simpatičnoj grupi zemljaša nije bilo potrebno da gradi nove ideologije i este-

tike od starih i zagraničnih opeka. Zato, vjerujući u elane njihovih mladosti, čekam na pravi miris zemlje, čekam da sadržaj doista započne diktirati formom slike, i da zastava njihova zavijori doista na novim putovima. Imam stvarnih razloga, da u to mogu da vjerujem.